

“Zonder *filantropie* geen samenleving”

INTERVIEW

VOLGENS SOCIOLOOG EN HOGLERAAR FILANTROPISCHE STUDIES THEO SCHUYT IS HET HOOG TIJD VOOR EEN NIEUWE WETENSCHAPSDISCIPLINE: DE FILANTROPOLOGIE. EEN GESPREK MET HEM, OVER VOORAL ZIJN NIEUWE BOEK *FILANTROPIE. HOE MAATSCHAPPELIJKE BETROKKENHEID ONS HELPT TE OVERLEVEN.*

Tekst LEONARD VAN 'T HUL Beeld BART VERSTEEG

MEDIO DECEMBER 2021 ontmoet ik Theo Schuyt in het VU-hoofdgebouw aan de Boelelaan. Hoewel de universiteit nog geen week later haar deuren moet sluiten vanwege de derde lockdown, is het op dat moment nog een komen en gaan van studenten en docenten. Energiek gaat Schuyt me voor naar een vergaderkamertje van de opleiding Sociologie, onderwijs vertellend over hoe zijn huis in Alkmaar 300 meter te dicht bij de VU staat om aanspraak te maken op een vaste parkeerplek. Als we gaan zitten zet hij een pak karnemelk op tafel. Het wordt een lunchinterview, want zijn hele dag is volgepland met gesprekken en vergaderingen. Schuyt is drukker dan ooit. Vanaf januari wordt hij directeur van de VU School of Governance. En over zijn boek *Filantropie* is het laatste woord nog niet gesproken.

Kunnen we dit boek als uw magnum opus beschouwen?

“Ja, voor mezelf beschouw ik het boek wel zo. Het is de neerslag van veertig jaar onderzoek en ervaring. In het boek betoog ik dat filantropie een onderkend, maar essentieel onderdeel van elke samenleving is. Naast het gezin, de markt en de overheid is

het juist de filantropie die een samenleving bij elkaar houdt. Filantropie gaat niet zo zeer over de allerrijksten: de Nederlandse versie van Bill Gates heet ‘huishouden’. Jaarlijks geven huishoudens 2,4 miljard euro aan goede doelen, dat is 43% van het totaal. 40% van de bevolking doet vrijwilligerswerk. Filantropie heeft daarmee een systeemfunctie die zijn weerga niet kent en daar hoort een volwassen wetenschappelijke discipline bij: de filantropologie.”

Wat bedoelt u met deze systeemfunctie? Dat klinkt als klassieke sociologie.

“Het is klassiek Talcott Parsons. In navolging van hem stel ik dat samenlevingen, hoe eenvoudig of complex ook, alleen kunnen overleven als er voldaan is aan de volgende vier voorwaarden. Er is een gezinssysteem om voor de aanwas van kinderen te zorgen, er is een marktsysteem om goederen te ruilen, er is een overheids-systeem om publieke taken te regelen zoals verdediging, en er is een betrokkenheids-systeem om saamhorigheid en solidariteit te organiseren. Ik noem dat sociale arrangementen om het wat dynamischer te maken, want in elke samenleving krijgt de filantropie een andere institutionele vorm.”

“Stel, we zitten in Brazilië en we heb-

ben geen eten, maar ook geen familie of overheid die helpt. Dan komen we daar uit bij de katholieke kerk. Maar in Nederland kom je in dat geval dan uit bij de Voedselbank. Elke tijd en samenleving heeft voor maatschappelijke betrokkenheid een eigen vorm. Mijn stelling is dat filantropie een essentiële maatschappelijke kracht is. Geen samenleving kan daar zonder. En zo'n maatschappelijke onderbouw verdient een wetenschappelijke bovenbouw. Dat is de filantropologie.”

Interessant, om het in zulke marxistische termen te vatten...

“Dat is de erfenis van de marxistische leesclub die we als studenten aan de VU hadden. Ik was zelf overigens een nette katholieke student, lid van het Sanctus Thomas Aquinas. Tussen het vechten met het protestantse VU-corps door las ik met medestudenten Marx en Marcuse.”

“Wat in mijn werk altijd een rol is blijven spelen, is denken in machtsstructuren en structurele ongelijkheden. Het liberalisme wordt al snel een ellebogengedachtegoed: als het met jezelf maar goed gaat. Maar een geleide staatseconomie vind ik ook niks. Nee, als kind uit een Amsterdams katholiek middenstandsgesin ben ik van mening dat

het volk het heft in eigen hand moet nemen. Dat doen we in Nederland overigens ook, daar ben ik helemaal niet ontevreden over. We zijn collectief gericht: de sociale betrokkenheid is hier ontzettend hoog.”

Zelf kunt u er ook wat van, als ik de adviesfuncties en voorzitterschappen op uw cv bekijk. Zoals voor het VUmc, KWF Kankerbestrijding en Stichting Behoud en Herbesteding Religieus Erfgoed.

“Ze weten me wel te vinden, ja. Ach, ik ben ondernemend en ik ben gezellig. Dat vinden mensen prettig. Ik heb zelfs Pim Fortuyn ooit verslagen. Hij wilde ook in het bestuur van de eerstejaarsstudenten komen, maar ze vonden hem als adellijke jongen te bekakt. Toen loog hij al over zijn achtergrond, moet je weten. Maar ik heb hem er wel bij gevraagd, want het was reuze handig om te weten in welke zak van je jacquet je je grijze handschoenen moest opbergen. En dat wist Pim.”

“Zonder dollen: ik ben mijn hele leven al lid van allerlei clubs. Op mijn vijftiende was ik bijvoorbeeld voorzitter van de UCA, Ubi Caritas et Amor ibi Deus est. Waar genegenheid en liefde zijn, daar is God. Op zaterdag kregen we les in het omgaan met jongerengroepen en kwamen we bij alle lagen van de samenleving terecht. Dat is één voorbeeld van vrijwilligerswerk. Jij bent vrijwilliger bij Sociologie Magazine. Ik bedoel maar te zeggen: Nederland kent zes miljoen vrijwilligers. Dáár moeten we zuinig op zijn. En dat is precies wat onze overheid niet is.”

U tamboereert die boodschap al langer. Zo las ik op Sociale Vraagstukken dat u in aanloop van de Tweede Kamerverkiezingen in 2017 al opriep om maatschappelijke initiatieven serieus te nemen. Wat bedoelt u daarmee? En voelt u zich een roepende in de woestijn?

“Weet je dat er in Den Haag slechts 1.0 Fte beschikbaar is voor de coördinatie van maatschappelijke initiatieven? Dat is slechts één ambtenaar bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Kom nou toch op zeg! Dan heb je echt geen idee van het belang van de kracht van maatschappelijke initiatieven. Dan kun je wel overal miljarden inpompen, maar dan heb je geen visie.”

“Maar let wel: *times they are a changing*: gemeenten laten bij monde van Paul Depla van de Vereniging voor Nederlandse →

Gemeenten weten dat ze het niet langer redden. De overheid kán het niet alleen. Ze heeft het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties nodig. Dat geldt niet alleen voor sportvoorzieningen, voor cultuur, voor onderwijs en welzijn, dat geldt ook voor belangrijke voorzieningen zoals de brandweer. Nu komt er bijvoorbeeld een regeling uit Brussel waarbij gelijk werk gelijk moet worden betaald. Lijkt mij uitstekend. Maar wat betekent dat voor het Nederlandse brandweercorps? Van de 24.000 krachten zijn er 19.000 vrijwillig. Die mogen dan alleen nog maar de slangen uitrollen, terwijl het werk steeds complexer wordt.”

“Wat zijn de gevolgen voor de niet-Randstedelijke gebieden? Daarover moeten we nadenken. En niet alleen als een probleem zich voordoet, maar structureel! Maak van de brandweer een stichting. Daarmee doe je recht aan maatschappelijk initiatief als zelfstandige partij. Tegelijkertijd is de overheid gulzig, om met mijn collega Willem Trommel te spreken. De overheid dendert voort tot achter de voordeur. Ze koloniseert de publieke en private leefwereld, zou Habermas zeggen. De overheid is geneigd alles te gaan controleren en beheersen via regelgeving. Dan haal je de energie uit maatschappelijk initiatief.”

“Een goed voorbeeld is het debacle in Rotterdam. Stichting Droom en Daad wilde veertig miljoen in Museum Boijmans van Beuningen stoppen. Wat doet de gemeente Rotterdam? Die voelt zich aangevallen in haar taken. Die denkt: wat wil dit fonds? Inspraak? Ze gaat vervolgens zó moeilijk doen, waardoor Droom en Daad zich terugtrekt. Ze verstaan elkaar niet.”

Wat moet de overheid dan doen?

“Mijn leermeester Henk van den Berg stelde al dat er samenlevingsvraagstukken zijn en beleidsvraagstukken. Dat zijn andere eenheden. Ze corresponderen met elkaar, maar je moet ze niet met elkaar verwarren. Samenlevingsvraagstukken als beleidsvraagstukken zien levert bijvoorbeeld uitsluitend technocratische oplossingen op.”

“Van mij hoeft de overheid niets anders te doen dan dit: het herkennen, erkennen en respecteren van maatschappelijke initiatieven. Weet wat er speelt, wees vriendelijk en betrokken. Wat geldt voor familie en vrienden geldt ook binnen organisaties: mensen werken echt niet alleen voor de

“Van mij hoeft de overheid niets anders te doen dan dit: het herkennen, erkennen en respecteren van maatschappelijke initiatieven.”

poen, ze hechten betekenis aan wat ze doen. Geef ze aandacht en zeg gewoon dat je waardeert wat ze doen!”

En wat is de rol van de filantropologie daarbij?

“De filantropologie heeft als doel om zichtbaar te maken wat er is aan geefbereidheid, vrijwilligerswerk en maatschappelijk initiatief. Maar ook om de civil society en de sector filantropie te helpen professionaliseren. We hebben voor het toenemend aantal fondsenwerfers bij universiteiten, culturele instellingen en geld-wervende fondsen bijvoorbeeld een gecertificeerde opleiding nodig. Daarin leer je het vak, maar ook de gedragscode. Ik vind namelijk ook dat we een gedragscode nodig hebben, net als de eed van Hippocrates in de zorg. Het voorkomt dat de sector ten prooi valt aan cowboys die via filantropie snel geld willen verdienen.”

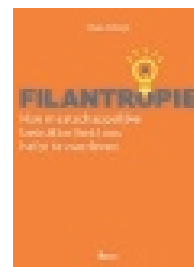
Dat doet me denken aan de beschuldiging van willekeur aan het adres van de goede doelen. Ze willen zichzelf reguleren en ze onttrekken zich aan controle.

“Het argument van willekeur klopt van geen kant. In een land als Nederland moet je voor elke stap toestemming van de overheid krijgen, als rijke filantroop zet je echt niet zomaar een museum op een leeg veldje neer. Daar zijn bouwvergunningen voor nodig, welstandscommissies, noem maar op. Belangrijker is dat deze sector het moet hebben van haar goede naam. Als jij je met het hoogst haalbare bezighoudt wat je in dit leven kan bereiken, namelijk het welzijn van mensen en de toekomst van de samenleving, dan moet je zuiver op de graad zijn. Want als jij je voordoet als altruïst en daarvan blijkt niets waar te zijn, dan val je diep. Denk alleen maar aan Sywert van Lienden en zijn compagnons.”

Tot slot: wat verstaat u onder het zichtbaar maken van de filantropologie?

“Dat doen we bij het Centrum voor Filantropische Studies als sinds 1995, via studies als Geven in Nederland en sinds kort ook via Giving in Europe. We laten niet alleen het volume zien, maar presenteren ook maatschappelijke initiatieven als uitvloeisel van ons waardensysteem.”

“Eigenlijk is mijn verhaal dit: er is in onze samenleving enorm veel solidariteit. Daar hoeft de overheid niet sturend beleid op te voeren: de overheid hoeft alleen maar burgers en maatschappelijke organisaties uit te nodigen en echt te luisteren naar wat die mensen te vertellen hebben. Dan krijg je dingen voor elkaar zoals de defibrillator van de Hartstichting. Overal in dit land hangt op zes minuten lopen een defibrillator en er lopen 270.000 vrijwilligers rond die zo'n ding kunnen hanteren. Allemaal het resultaat van particulier initiatief. Daar word je toch blij van?” ✕

Filantropie. Hoe maatschappelijke betrokkenheid ons helpt te overleven van Theo Schuyt is verschenen bij uitgeverij Boom in Amsterdam.